

Оглядове досьє
щодо питання законодавчого регулювання
статусу осіб, які у складі добровольчих формувань
беруть участь у війні*

Анотація. Оглядове досьє присвячено генезису законодавчого регулювання статусу осіб, які у складі добровольчих формувань сприяють обороні України, беруть участь у діях, спрямованих на забезпечення національної безпеки, суверенітету й територіальної цілісності держави, стримування та відсічі агресії і завдання противнику неприйнятних втрат. Досліджено сутність понять «учасник бойових дій», «захисник», «доброволець» та їх співвідношення. Увагу приділено питанню необхідності вдосконалення законодавства про статус осіб у складі добровольчих формувань територіальних громад. Проаналізовано досвід законодавчого регулювання статусу добровольців у Хорватії та Сербії.

Основні аспекти законодавчого регулювання статусу осіб, які у складі добровольчих формувань беруть участь у війні. Загроза суверенітету нашої держави та значимість завдань, що поставлені перед Збройними Силами України (далі – ЗСУ), іншими військовими формуваннями відповідно до Закону України «Про національну безпеку України»¹ та Силами територіальної оборони ЗСУ (далі – Сили ТрО ЗСУ) і добровольчими формуваннями територіальних громад (далі – ДФТГ)², актуалізували питання соціальних та правових гарантій усіх категорій захисників України.

Відповідно до частини другої статті 17 Конституції України, оборона України, захист її територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України³. Можливість появи добровольчих збройних формувань законодавством не передбачалась. Розпочата у 2014 році війна РФ проти України спричинила появу добровольчих формувань, які, разом із ЗСУ, виконували функції захисту територіальної цілісності та державного суверенітету. Така інтеграція українського суспільства задля оборони держави від агресії⁴ стала приводом для формування нових підходів до організації національної безпеки та спротиву, оновлення засад законодавчого регулювання національної безпеки та розширення переліку категорій осіб, яким може бути наданий статус «ветеран війни». Легалізація правового статусу тих, хто у складі добровольчих формувань, брав безпосередню участь у захисті територіальної цілісності та державного суверенітету, відбулася з прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону

---

¹ Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 05.12.2022)

² Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#Text> (дата звернення: 05.12.2022)

³ Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254#Text> (дата звернення: 06.12.2022)

⁴ Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 496 с.

України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» щодо статусу осіб, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України» від 7 квітня 2015 р. № 291-VIII⁵. Учасників добровольчих формувань віднесено до категорії «учасники бойових дій» або «особи з інвалідністю внаслідок війни» за умови, що в подальшому такі добровольчі формування були включені до складу ЗСУ, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України та інших, утворених відповідно до законів України військових формувань та правоохоронних органів.

Запроваджений термін «добровольчі формування» у своєму визначенні містить мету їх створення – «для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України», а також обов'язкову умову – подальше включення до складу ЗСУ, Міністерства внутрішніх справ України, Національної гвардії України тощо. У цілому таке визначення корелюється зі змістом положень статті 1 Додатку «Положення про закони і звичаї війни на суходолі» до IV Конвенції про закони і звичаї війни на суходолі від 18 жовтня 1907 р. (Гаазька конвенція), що набула чинності для України 24 серпня 1991 р.⁶ Відповідно до положень згаданої статті військові закони, права та обов'язки застосовуються не лише до армій, а також до ополчення та добровольчих загонів, якщо вони відповідають таким умовам: знаходяться під командуванням особи, відповідальної за своїх підлеглих; мають закріплену відмітну емблему, яка може бути впізнана на відстані; відкрито носять зброю; ведуть бойові дії відповідно до законів і звичаїв війни⁷. Аналогічні ознаки добровольчих формувань закріплені у статті 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 р. (набула чинності для Української РСР 3 січня 1955 р.), що визначає перелік осіб, які можуть бути визнані військовополоненими⁸. Варто зауважити, що застосоване в законодавстві поняття «учасник бойових дій» є змістовно тотожним поняттю «комбатант», що вживається в міжнародному гуманітарному праві. Більш того, першоджерелом для визначення категорій осіб, яких можна віднести до учасників бойових дій, стало поняття «комбатант». Ці суб'єкти наділені особливим правовим статусом, зміст якого передбачений Женевськими конвенціями. Таким чином, віднесення осіб, які перебували у складі добровольчих формувань, ознаки діяльності яких відповідають положенням Женевських конвенцій, до категорії «учасник бойових дій» та наділення їх правовим статусом «ветеран війни» є логічним і не суперечить нормам

---

⁵ Про внесення змін до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»: Закон України від 07.04.2015 р. № 291-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/291-19#n9> (дата звернення: 06.12.2022)

⁶ IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. Гаага, дата набрання чинності для України 24.08.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення: 06.12.2022)

⁷ IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р., дата набрання чинності для України: 24.08.1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

⁸ Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р., дата набрання чинності для України 03.01.1955 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 06.12.2022)

міжнародного права. Термін «доброволець» не застосовано в Законі України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», а віднесення осіб, які перебували у складі добровольчих формувань, до категорії «учасник бойових дій» поставлено у залежність від визнання статусу добровольчого формування. Однак з метою вшанування мужності та героїзму захисників підвищення суспільної уваги і турботи про учасників добровольчих формувань Постановою Верховної Ради України від 17 лютого 2017 р. № 1822-VIII установлено День українського добровольця, що відзначатиметься в Україні щорічно 14 березня⁹.

Територіальна оборона України – система загальнодержавних, військових та спеціальних заходів, що проводяться у мирний час та в особливий період для протидії військовим загрозам, а також для надання допомоги в захисті населення, територій, навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій. Сформовані у 2014 році батальйони територіальної оборони були переформовані у мотопіхотні та увійшли до складу бригад Сухопутних військ України. Утім, із наростанням загрози повномасштабного вторгнення з боку РФ відбулося законодавче оновлення засад територіальної оборони. З 1 січня 2022 р. набув чинності Закон України «Про основи національного спротиву», згідно з яким до територіальної оборони входять: військова, цивільна та військово-цивільна складові. Доброволець Сил ТрО ЗСУ – особа, яка на добровільній основі зарахована до проходження служби у складі Сил ТрО ЗСУ. По суті територіальна оборона є окремим родом сил ЗСУ, на які покладаються організація, підготовка та виконання відповідних завдань. Застосовний у Законі термін «доброволець» є ознакою способу комплектування Сил ТрО ЗСУ, а не окремою категорією осіб, оскільки зараховані до їх складу особи мають статус військовослужбовців. Вони за рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України (далі – Головнокомандувач ЗСУ) здійснюють службові завдання на всій території України, включно з районами ведення бойових дій. На них поширюються правові та соціальні гарантії, передбачені законами України: «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»¹⁰ та «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Водночас Закон України «Про основи національного спротиву» передбачає можливість створення добровольчих формувань територіальних громад – воєнізованих підрозділів, які призначені для участі в підготовці та виконанні завдань територіальної оборони. До ДФТГ вступають ті, хто має намір брати участь у боротьбі з агресором, проте з об'єктивних причин не зміг вступити до Сил ТрО ЗСУ, наприклад, у зв'язку з їх повним комплектуванням або ж через вік (для вступу до ДФТГ відсутня гранична вікова межа). Між двома добровольчими формуваннями наявні такі відмінності: в Силах ТрО ЗСУ служать військовослужбовці за контрактом, за призовом осіб офіцерського складу та

---

⁹ Про встановлення Дня українського добровольця: Постанова Верховної Ради України від 17.01.2017 р. № 1822-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1822-19#Text> (дата звернення: 06.12.2022)

¹⁰ Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей: Закон України від 20.12.2022 р. № 2011-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text> (дата звернення: 07.12.2022)

територіального резерву, а у ДФТГ, що утворюється зборами за участі не менше п'яти ініціаторів у присутності командира військової частини Сил ТрО ЗСУ та представників органів місцевого самоврядування, перебувають особи з територіального резерву на добровільній основі (зокрема за контрактом, який може бути розірваний за власним бажанням). Порядок утворення та діяльності ДФТГ, набуття та припинення членства в такому добровольчому формуванні визначені Положенням про добровольчі формування територіальних громад¹¹. Члени ДФТГ під час виконання завдань територіальної оборони мають право застосовувати особисту мисливську зброю, стрілецьку зброю, інші види озброєння та боєприпаси до них відповідно до затвердженого Порядку¹².

Необхідно зазначити, що до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій» від 3 травня 2022 р. № 2237-IX¹³, правовий статус військовослужбовців ТрО ЗСУ та правовий статус членів ДФТГ мали значні відмінності: на членів ДФТГ не поширювалися правові та соціальні гарантії, передбачені законодавством для службовців військових формувань або правоохоронних органів. Законодавчі зміни передбачили перехід всіх ДФТГ в оперативне підпорядкування командирів відповідних військових частин Сил ТрО ЗСУ в разі введення воєнного стану. За рішенням Головнокомандувача ЗСУ ДФТГ повністю або частково можуть залучатися до виконання завдань територіальної оборони поза межами визначеної зони територіальної оборони, а також направлятися до районів ведення воєнних (бойових) дій. У такому випадку члени ДФТГ отримують усі гарантії, встановлені для контрактників та мобілізованих, тобто військовослужбовців.

Щодо статусу членів ДФТГ, які не залучені до бойових дій за рішенням Головнокомандувача ЗСУ, то в питаннях дотримання їхніх прав є певні правові невідповідності, зокрема пов'язані з «переходом в оперативне підпорядкування командирів військових частин Сил ТрО ЗСУ». Так, відповідно до частини другої статті 24 Закону України «Про основи національного спротиву» та пункту 4 частини першої статті 3 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» під час виконання завдань територіальної оборони на членів ДФТГ поширюються гарантії соціального захисту військовослужбовців, зокрема право на грошове забезпечення. На практиці члени

---

¹¹ Положення про добровольчі формування територіальних громад, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1449. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1449-2021-%D0%BF#n11> (дата звернення: 07.12.2022)

¹² Порядок застосування членами добровольчих формувань територіальних громад особистої мисливської зброї, стрілецької зброї, інших видів озброєння та боєприпасів до них під час виконання завдань територіальної оборони, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1448 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1448-2021-%D0%BF#n12> (дата звернення: 07.12.2022)

¹³ Про внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» щодо надання можливості територіальній обороні виконувати завдання в районах ведення воєнних (бойових) дій: Закон України від 03.05.2022 р. № 2237-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2237-20#Text> (дата звернення: 07.12.2022)

ДФТГ, які залучаються до виконання завдань Сил ТрО ЗСУ, грошове забезпечення не отримують, оскільки відсутні необхідні правові норми. Постановою Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2017 р. № 704 «Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб»¹⁴, а також Наказом Міністерства оборони України від 7 червня 2018 р. № 260 «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам»¹⁵ не передбачена виплата грошового забезпечення членам ДФТГ. Проблематичним також є питання визначення порядку збереження за членом ДФТГ середнього заробітку за місцем основної роботи. Положення статті 119 Кодексу законів про працю України, зокрема частина друга, не містить прямого посилання на Закон України «Про основи національного спротиву». Роботодавцям не зрозуміло, яким чином оформляти відсутність працівників, які періодично залучаються до виконання завдань територіальної оборони, а також, яким має бути порядок підтвердження тривалості часу, протягом якого передбачаються гарантії збереження заробітної плати. Є слухними пропозиції щодо вдосконалення законодавства, зокрема внесення змін до Закону України «Про основи національного спротиву» з метою визначення порядку надання належного грошового забезпечення членам ДФТГ на час виконання ними завдань під керівництвом Сил ТрО ЗСУ, поклавши відповідний обов'язок на Міністерство оборони України. Удосконаленню також підлягає зміст положень частини другої та третьої статті 119 Кодексу законів про працю України щодо гарантій для членів ДФТГ на час виконання завдань територіальної оборони¹⁶.

Невідповідність положень законодавства простежується й щодо поширення на членів ДФТГ соціальних гарантій ветеранів війни. Відповідно до частини другої статті 24 Закону України «Про основи національного спротиву» на членів ДФТГ, які беруть участь у заходах, необхідних для забезпечення оборони України, поширюються гарантії соціального захисту, передбачені Законом України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту». Однак останній Закон містить вичерпний перелік осіб, серед яких відсутні члени ДФТГ, проте є такі: учасники війни, учасники бойових дій, особи з інвалідністю внаслідок війни, а також члени сімей усіх зазначених категорій і члени родин загиблих (померлих) захисників України. Не зрозумілим є те, до якої із категорій слід віднести членів ДФТГ, адже Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо

---

¹⁴ Про грошове забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу та деяких інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 30.08.2017 р. № 704. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/704-2017> (дата звернення: 08.12.2022)

¹⁵ Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 р. № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18> (дата звернення: 08.12.2022)

¹⁶ Фацієвич В. Добровольці територіальних громад: які права та гарантії соціального захисту вони мають? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/dobrovolci-teritorialnih-gromad-yaki-prava-ta-garantiyi-socialnogo-zahistu-voni-mayut.html> (дата звернення: 09.12.2022)

уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій» від 15 березня 2022 р. № 2121-IX¹⁷ тільки добровольців Сил ТрО ЗСУ віднесено до категорії «учасники бойових дій» (пункт 19 статті 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту») та до категорії «особи з інвалідністю внаслідок війни» (пункт 11 статті 7 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»). Зміни сформульовані як уточнення поняття «військовослужбовець», якими є добровольці Сил ТрО ЗСУ. Не зважаючи на те, що Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» не визначив термін «доброволець», це не є перешкодою для доповнення переліку різновидів категорії «учасник бойових дій», або «особи з інвалідністю внаслідок війни», або встановлення самостійної категорії – «доброволець», як то є «члени родин загиблих (померлих) Захисників України».

Неузгодженість нормативних положень стосується навіть тих членів ДФТГ, які за рішенням Головнокомандувача ЗСУ залучаються до виконання завдань територіальної оборони поза межами визначеної зони територіальної оборони або направляються в район ведення воєнних (бойових) дій. Незрозумілим є наступне: як поширення прав і обов'язків військовослужбовців на членів ДФТГ змінює їхній статус; чи повинно виконання завдань, зокрема в зоні бойових дій, мати темпоральні показники, які можуть у подальшому вплинути на отримання статусу ветеран війни? Для вирішення зазначених питань слухним є аналіз законодавчих актів зарубіжних держав.

З-поміж більшості країн Європи Хорватія має найбільш повне та сучасне законодавче регулювання статусу ветеранів війни, а також порядок визначення категорій «учасник бойових дій», «доброволець» (як учасників бойових дій). Відповідно до статті 5 Закону Республіки Хорватія «Про статус ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх родин» доброволець Вітчизняної війни – це ветеран Вітчизняної війни, який брав участь у захисті суверенітету Республіки Хорватія у складі бойового сектору не менше 100 днів у період з 5 серпня 1990 року по 15 січня 1992 року¹⁸. Належність до категорії «доброволець Вітчизняної війни» передбачає наявність таких умов: особа не мала обов'язку брати участь у резервних силах або обов'язку проходити військову службу (тобто не була в резерві та не підлягала мобілізації); участь у захисті суверенітету Республіки Хорватія відбувалася у складі бойового сектору; тривалість членства в бойовому секторі має складати не менше 30 днів у період з 5 серпня 1990 року до 15 січня 1992 року або

---

¹⁷ Про внесення змін до деяких законів України щодо уточнення норм, що регулюють питання визначення категорій осіб, які визнаються ветеранами війни та членами сімей загиблих Захисників і Захисниць України, та надання їм соціальних гарантій: Закон України від 15.03.2022 р. № 2121-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-20#Text> (дата звернення: 09.12.2022)

¹⁸ Zakon o hrvatskim braniteljima iz Domovinskog rata i članovima njihovih obitelji. URL: <https://www.zakon.hr/z/973/Zakon-o-hrvatskim-braniteljima-iz-Domovinskog-rata-i-%C4%8Dlanovima-njihovih-obitelji-> (дата звернення: 10.12.2022)

не менше 100 днів у період з 5 серпня 1990 року до 31 грудня 1995 року. Темпоральні показники мають також значення для диференціації соціальних виплат. Їх розмір залежить від кількості днів участі добровольця в захисті суверенітету. Окрему категорію складають «добровольці, які загинули під час захисту суверенітету» Республіки Хорватія. Статус добровольця Вітчизняної війни підтверджується довідкою Міністерства оборони, Міністерства внутрішніх справ або довідкою з Реєстру хорватських ветеранів Вітчизняної війни. Порядок отримання статусу ветеран Вітчизняної війни визначений Розпорядженням про спосіб отримання статусу ветеран Вітчизняної війни. У Розпорядженні не виокремлюється поняття «доброволець», оскільки відповідно до статті 15 Закону «Про статус ветеранів Вітчизняної війни та членів їхніх родин» зазначена категорія осіб прирівняна до категорії учасника бойових дій Вітчизняної війни¹⁹. За загальним порядком, особа має подати заяву з доказами виконання військових чи інших обов'язків за наказом компетентних органів Республіки Хорватія, а також докази сприяння захисту суверенітету держави. Розгляд заяви та доказів покладається на Комісію, що підпорядкована Міністерству ветеранів Республіки Хорватія. Міністерство вносить відомості до Єдиного реєстру ветеранів Вітчизняної війни²⁰, що складається з двох частин: загальної та спеціальної. У загальну частину вносяться загальні відомості про хорватського ветерана, а також зазначається військове звання, а для загиблих, померлих, затриманих або зниклих безвісти – дата та місце смерті, затримання чи зникнення та місце проживання до смерті, затримання чи зникнення. До спеціального розділу реєстру вноситься інформація про сімейний стан ветерана, наявність дітей, його місце роботи, освіту тощо.

Іншим є підхід до визначення поняття «доброволець» у законодавстві Сербії. Законом «Про права учасників бойових дій, військових інвалідів і сімей загиблих учасників оборонно-вітчизняної війни» Республіки Сербія²¹ передбачено декілька різновидів добровольців. До першого різновиду віднесено учасників бойових дій на території колишньої Соціалістичної Федеративної Республіки Югославії (далі – СФРЮ) у складі збройних сил і сил державної безпеки СФРЮ та військових формувань під командуванням цих сил у період з 17 серпня 1990 року до 18 травня 1992 року для захисту Республіки Сербія. Другим різновидом є добровольці – учасники подій повоєнних часів. Третім різновидом або комбатантом, у розумінні зазначеного Закону, є особа, яка як доброволець після 18 травня 1992 року входила до складу збройних сил Республіки Сербія і виконувала військові та інші обов'язки щодо захисту Республіки Сербія. Рішення про віднесення особи до тієї чи іншої

¹⁹ NN 127/2021 (26.11.2021.), Pravilnik o načinu ostvarivanja statusa sudionika Domovinskog rata. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2021_11_127_2160.html (дата звернення: 10.12.2022)

²⁰ Pravilnik o jedinstvenom registru hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2002_02_18_441.html (дата звернення: 10.12.2022)

²¹ Закон о правима бораца, војних инвалида и породица погинулих бораца Одбрамбено-отаџбинског рата Републике Српске. URL: <https://www.vladars.net/sr-SP-Cyrl/Vlada/Ministarstva/mpb/DJEL/Documents/broj%20134-11.pdf> (дата звернення: 10.12.2022)

категорії учасника бойових дій відповідно до законодавства приймається місцевими органами у справах ветеранів та осіб з інвалідністю згідно з попередньо отриманим висновком Організації ветеранів Республіки Сербія. Порядок віднесення всіх категорій добровольців до учасників бойових дій передбачає наявність темпоральних показників, тобто тривалість участі в подіях.

Відповідно до національного законодавства України термін «доброволець» не застосовується для виокремлення нової категорії, на яку поширюється статус ветерана війни. Особи у складі добровольчих формувань та військовослужбовці Сил ТрО ЗСУ віднесені до категорії «учасник бойових дій». Ураховуючи законодавчі неузгодженості щодо статусу членів ДФТГ, а також відсутність відповідного регулювання щодо статусу осіб, які на добровільній та конфіденційній основі залучаються до виконання завдань руху опору, вважаємо за доцільне:

1) до переліку осіб, які є ветеранами війни поряд з учасниками бойових дій, учасниками війни та особами з інвалідністю внаслідок війни, віднести також і добровольців;

2) законодавчо врегулювати статус цивільних осіб із руху опору. Україна є стороною Женевських конвенцій 1949 року та Додаткових протоколів 1977 року, тому має зобов'язання дотримуватися зазначених міжнародних актів, зокрема щодо законодавчої легалізації осіб руху опору – складника національного спротиву. Відповідно до норм міжнародного права загальними вимогами до осіб, які належать до організованого руху опору, є: наявність відповідального командування, використання фіксованого розпізнавального знаку та відкритого носіння зброї під час кожного військового бою та протягом того часу, коли їх бачить супротивник, а також дотримання законів і звичаїв війни. Варто зазначити, що на сучасному етапі міжнародне правове співтовариство здійснює спроби ретельного аналізу правового статусу всіх, хто захищає Україну. Незалежно від того, чи є вони мобілізованими особами, військовими збройних сил чи особами, що входять до складу добровольчих загонів (руху опору), їх правовий статус повинен бути належним чином визначений у законодавстві України²²;

3) запровадити на законодавчому рівні окремий правовий статус осіб, до яких віднести таких, які брали добровільно безпосередню участь в операціях із захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України – добровольці.

Висновки. Для держав, на території яких відбувався/відбувається військовий конфлікт, питання соціального та правового захисту осіб, які беруть участь у добровольчих формуваннях або руху опору, є доволі актуальним. Правовий статус – положення особи у правовій реальності, сукупність її суб'єктивних прав, законних інтересів та юридичних обов'язків. Визначення статусу добровольців є необхідним елементом у механізмі законодавчого регулювання суспільних відносин у сфері забезпечення воєнної безпеки, суверенітету і територіальної

---

²² Ronald Alcalá, Steve Szymanski. Legal status of Ukraine's resistance forces. Feb 28, 2022. URL: <https://lieber.westpoint.edu/legal-status-ukraines-resistance-forces> (дата звернення: 07.12.2022)

цілісності держави. У той же час, у сфері соціального захисту такий статус як, наприклад, «ветеран війни», вважають спеціальним. Його запровадження пов'язано із певним юридичним фактом – виконання обов'язків, що мають важливе значення для держави. Особи, які добровільно залучаються до виконання завдань руху опору, та члени добровольчих формувань територіальної громади, є важливими суб'єктами в боротьбі проти військової агресії.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

*Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.